

Засинай моє дитятко

Елінор Фарджон

Гризельда Кеф'ю жила зі своєю прабабусею у будинку, що стояв у найдальшому кутку провулку. Їй було десять, Прабабусі – сто десять років, але ви помиляєтесь, якщо вам здалося, що між ними дуже велика різниця.

Якби прабабуся була удвічі, або утричі, або у чотири рази старша за Гризельду, тоді різниця була б величезною, адже у двадцять, чи тридцять, чи в сорок років ви відчуваєте себе, звичайно, не так, як у десять. А сто – гарне, кругле число, яке замикає вікове коло. Тому в свої десять років Гризельда якраз зрівнялася з прабабусиними десятима – Прабабуся Кеф'ю була на сто років попереду і в той же час недалеко від неї пішла.

Прабабуся любила все, що любила Гризельда. Вона не вдавала, як іноді удають старші люди, що любить те ж саме, що любить і Гризельда, вона дійсно любила.

Коли Гризельда нанизувала на нитку кольорові намистинки, Прабабуся Кеф'ю любила їх складати в купки, сортуючи намистинки за кольором і розміром, і подавати їх Гризельді, коли та простягала руку.

Коли Гризельда вкладала спати свою ляльку Арабелу, Прабабуся Кеф'ю любила розщипати їй гудзики на сукні й розмовляти пошепки з Гризельдою, доки Арабела не засинала. А коли Арабела не слухалась і не хотіла спати, прабабуся любила наспівувати "баю, баю, бай" і колисати неслухняну ляльку в себе на руках, поки вона не заспокоїться і не засне. А найбільше прабабуся любила товкти горішки і перебирати смородину, коли Гризельда пекла пиріжки, а от щодо самих пиріжків, вона їх просто обожнювала, і якщо Гризельда робила сім штук, то прабабуся завжди з'їдала чотири.

У Прабабусі Кеф'ю було всього шість своїх зубів, проте жоден з органів чуття їй ще не відмовив. Вона могла чути і бачити, розрізняти запахи і смаки, говорити і хвилюватися, а також пам'ятати. Вона могла і забувати.

Наприклад, вона забувала те, що сталося минулого тижня, і пам'ятала те, що сталося сто років тому. Вона не дуже добре могла ходити, тому за стерпної погоди Гризельда садила її перед розчиненим вікном, дивитися на провулок і на весь білий світ, а за гарної погоди вона садила прабабусю у сад, де гули бджоли. Влітку прабабуся любила сидіти біля кущів чорної смородини або біля малини, але найбільше вона любила сидіти серед стручків зеленого горошку.

Вона казала, що буде погрожувати пальцем шпакам, якщо вони прилетять красти ягоди. Але коли Гризельда приходила забрати прабабусю додому, вона щоразу знаходила голі гілочки там, де раніше були ягоди чорної смородини, або білі головки без рожевих шапочок на кущах малини, або десятки порожніх горохових стручків на стеблинах скрізь, куди можна було дотягти рукою. Бачачи, що Гризельда все це помітила, Прабабуся Кеф'ю качала своєю старенькою головою і казала: "От вже ці шпаки, я заснула, напевно, не більше, ніж на хвилинку, і на тобі, все поклювали!"

Гризельда робила вигляд, ніби не помічає, що кінчики пальців у прабабусі забруднені яскраво-червоним соком, або що під її потрісканими нігтями зелені цяточки від гороху.

А восени Прабабуся Кеф'ю любила сидіти під ліщиною, і тоді вся земля навколо неї була всипана зеленими шкаралупками. Зачувши кроки онуки, вона приймалася бурчати, втупившись у шкаралупки: "От вже мені ці білки, ой ці білки". Гризельда нічого не казала прабабусі до вечора. А перед сном її попереджала:

- Зараз я дам тобі ліки, бабусю.
- Не хочу ніяких ліків, Гризі, - відповідала бабуся.
- Хочеш-не-хочеш, бабусю.
- Я не люблю ліки. Вони такі гіркі.
- Вони корисні, - говорила Гризельда, дістаючи пляшечку.
- Не буду пити ніяких ліків, кажу ж тобі.
- Якщо ти не вип'єш, у тебе заболить вночі живіт.
- Не заболить, Гризі.
- Заболить, от побачиш.
- Чому ти так думаєш?
- Я просто знаю. І у білок заболить, якщо їм не дадуть ліків.
- Ну, гаразд, - погоджувалася прабабуся Кеф'ю.

Але коли Гризельда підносила їй ложку до рота, вона мотала головою і кричала:

- Ні, ні, не буду! Нехай Бела теж вип'є.

- Добре, бабусю, - говорила Гризельда, - ти побачиш, як добре п'є ліки Бела, - і Гризельда підносила склянку до фарфорового личка ляльки. - Будь такою ж розумницею, як Бела.

- Не буду! Не буду!
- Ну, давай, давай же!
- А якщо я вип'ю, ти мені даси цукерочку?
- Дам.
- А дві цукерки даси?
- Дам.
- А розповіси мені казку?
- Розповім.
- А заспіваєш мені пісеньку?
- Заспіваю, бабусю, ну, давай же, давай вип'ємо.

Коли, нарешті, Прабабуся Кеф'ю випиває гіркі ліки і робить смішну гримасу, наче вона зараз заплаче, Гризельда швидко засовує їй до рота цукерку, і її гримаса перетворюється на усмішку, а старенькі очі жадібно блищать і дивляться на другу цукерку. А коли вона нарешті вмощується у ліжечку, і строкату клаптикову ковдру затишно підгорнуто з усіх боків, Прабабуся Кеф'ю каже:

- Яку казку ти мені розповіси сьогодні, Гризі?
- Я розповім тобі казку про велетку, бабусю, - каже Гризельда.

- Про велетку, в якій було три голови?

- Так, саме про цю.

- І вона жила у мідному замку?

- Саме так.

- Мені подобається вона, - каже Прабабуся Кеф'ю, киваючи своєю старенькою головою, та її очі горять від радісного очікування. - Тепер розповідай, та тільки дивись, нічого не пропускай, - каже прабабуся.

Гризельда сідає біля ліжка, бере маленьку худеньку ручку прабабусі, гладить її під ковдрою і починає: "... Колись давно жила собі Велетка, і в неї було три голови, і вона жила у Мідному Замку".

- Ох! - зітхає Прабабуся Кеф'ю.

Настає мовчання, потім вона запитує:

- Ти вже все розповіла, Гризі?

- Все, бабусю.

- Все-все?!

- Все-все.

- І нічого не пропустила?

- Жодного слова.

- Мені дуже подобається ця казка, - каже прабабуся. - А тепер заспівай мені, і я засну, - просить вона.

Тоді Гризельда співає пісеньку, яку Прабабуся Кеф'ю співала своєму синові і синові свого сина (який був Гризельді батьком). А її власна прабабуся, яка співала пісеньку їй, коли вона була зовсім маленькою дівчинкою, почула цю пісню від своєї прабабусі, для якої цю пісеньку написали.

Баю, баю, бай,

Засинай моє дитятко,

Засинай моє дитятко,

Баю, баю, бай.

Ось яка це була пісенька, що дісталася Гризельді від її прабабусі, якій вона дісталася від її прабабусі, яка і була тим самим дитятком у пісеньці. Гризельда співала її знову і знову і гладила прабабусину ручку під ковдрою. Час від часу вона зупинялася і прислухалася до прабабусиного дихання, але прабабуся негайно розплющувала одне блискуче око і говорила:

- Не йди, Гризі, і не кидай мене, я ще не сплю.

І Гризельда знову починала співати:

Баю, баю, бай,

Засинай моє дитятко,

Засинай моє дитятко,

Баю, баю, бай.

Зупинялася. Прислухалася. Баю, баю, бай!

Дуже-дуже тихо Гризельда витягала свою руку з-під ковдри. Прабабуся міцно спала

і дихала уві сні, як дитина.

Тепер ви бачите, як далеко відійшли одне від одного сто десять років і десять років.

Усе це відбувалося у 1879 році, коли маленькі дівчатка у десять років платили два пенси на тиждень, щоб ходити до школи, а старенькі бабусі, яким було сто десять років, не отримували пенсії. Ви, напевно, здивуєтеся, на що жили Гризельда і Прабабуся Кеф'ю? Якщо загалом, можна сказати, що вони жили на доброту. Оренда їхнього будиночка коштувала один шилінг на тиждень, звичайно, це було недорого, але ж і цей шилінг треба було звідкись узяти. Потім потрібно було платити два пенси за школу. Будиночок належав містерові Гринтопу, сквайру, і коли тато Гризельди помер і Гризельда з прабабусею залишилися самі без годувальника, всі казали:

- Звичайно, стара місіс Кеф'ю переселиться у притулок для престарілих, а Гризельда піде в служниці.

Але коли їм це запропонували, прабабуся Кеф'ю влаштувала справжній скандал.

- Я не піду у притулок для престарілих, - заявила вона. - Мені всього якихось сто десять років, і я ще для нього не дозріла. Я залишаюся тут. Хіба в мене немає Гризі, аби доглядати мене?

- А що ви робитимете, поки Гризі у школі? - запитала місіс Гринтоп, що прийшла провідати, як у них справи.

- Що робитиму? Я багато чого робитиму. Я сидітиму в саду і сидячи буду полоти навколо себе. І я буду дивитися, щоб чайник не википів і каструля не втекла, я буду стежити, щоб кошеня не влізло у молоко, я буду щипати скіпу і наводити лад у буфеті, я буду гострити ножі і чистити картоплю на вечерю. А що? Як це, що я буду робити? Якщо я не можу ходити, це не означає, що я сидітиму склавши руки.

- Але, місіс Кеф'ю, а раптом ви захворієте?

- Чому я маю захворіти? Я в житті ніколи не хворіла і не збираюся в цьому віці починати.

- Але, місіс Кеф'ю, а як же з платою за будинок?

На це у місіс Кеф'ю відповіді не було, і місіс Гринтоп продовжувала наполягати:

- Ви побачите, вам буде краще у притулку для престарілих, а Гризельда буде часто вас відвідувати. Я заберу її до себе, вона допомагатиме мені з дітьми, а я навчу її всієї кухонної премудрості.

- Вона вже знає всю кухонну премудрість, - сказала прабабуся. - Вона і парить, і варить, і чистить, і миє, як маленька жінка. А я не піду до притулку. Нехай туди йдуть такі ледарки, як Емілі Дін, яка не хоче нічого робити, хоча їй не більше ста років, вже як на те пішло. Деякі наговорять більше, ніж написано у Біблії - а я залишаюся там, де я є.

Місіс Гринтоп зітхнула і подумала, щоб іще сказати, аби пом'якшити удар, тому що була впевнена, що стара місіс Кеф'ю не зможе залишитися там, де вона була. Вона повернулася до Гризельди, що сиділа мовчки зі своїм в'язанням біля каміна, і запитала:

- А ти, що ти скажеш, Гризельдо?

Гризельда схопилася, присіла перед нею і сказала:

- Прошу вас, мем, я можу доглядати бабусю перед школою, а опівдні можу приходити погодувати її обідом, а ввечері я можу приходити до вас і допомагати з дітьми, а потім я можу погодувати і укласти бабусю спати – як ви думаєте, містер Гринтоп дозволить бабусі залишитися у будинку? Я працюватиму з усіх сил, мем. Я можу чистити каструлі й заправляти лампи гасом, і лагодити простирадла, я можу штопати шкарпетки і пришивати гудзики, і я б із задоволенням купала малюка, з превеликим задоволенням, мем.

- А хто ж догляне твою бабусю, коли ти будеш у мене? запитала місіс Гринтоп.

- Весь провулок, мем, – сказала Гризельда, вона знала доброту бідних сусідів, про яку дружина сквайра навіть і поняття не мала.

- А де ти візьмеш два пенси, щоб заплатити за школу?

- Я їх теж зароблю, мем.

- А їжа? Адже вам же треба харчуватися, Гризельдо.

- Ми тримаємо курочок, і бджіл, і садок, мем. А хмизу в лісі скільки завгодно.

- Але хто цим буде займатися, Гризельдо?

- Я можу поратися з курками вранці, до того, як треба обслужити бабусю, а в саду – увечері, після того, як її покладу.

Гризельда здавалася такою впевненою, що впорається з усім цим, що місіс Гринтоп нічого не залишалося, як промурмотати:

- Добре, я поговорю з чоловіком.

Вона поговорила з чоловіком, і все владналося так, як і хотіли Гризельда та її прабабуся. Містер Гринтоп дозволив їм користуватися будинком з садом за те, щоб Гризельда кожного дня допомагала їм доглядати дітей. А два пенси за школу вона заробляла, проводжаючи до школи молодших учнів, що жили за милю і далі від школи. Вона взялася заходити за ними і відводити їх до школи вранці. З садом була б біда, але тут у справу втрутився увесь провулок. Усім провулком доглядали не тільки бабусю, поки не було Гризельди, але і бджіл, і курчат; усім провулком забезпечували їх насінням, один посадив, інший прополов, а третій зібрав для них хмиз. Сусідки обібрали для неї чорну смородину та малину на варення, і зелений горошок. З усього провулка весь час несли то одне, то інше з одягу. Загалом, Гризельда і прабабуся справлялися, а оскільки вони продовжували жити разом, вони були абсолютно щасливі.

Коли їй вже було майже одинадцять, Гризельда Кеф'ю захворіла. Якось вранці вона встала з ліжка, відчуваючи страшну слабкість, але нічого не сказала про це бабусі. Вона розпалила вогонь, поставила воду для чаю, вийшла надвір і погодувала курчат, поговорила з бджолами і набрала миску картоплі на обід. Потім повернулася до кімнати, ошпарила чайник, заварила чай і поставила його на виступ у каміні заварюватися. Після цього вона підняла прабабусю, одягла її, зачесала залишки її тонкого білосніжного волосся і подала їй сніданок.

- Ти не хочеш нічого поїсти, Гризі? – запитала прабабуся, кришачи хліб у чашку.

Гризельда похитала головою, сьорбнула ковточок гарячого чаю і відчула себе трохи краще. Прабабуся Кеф'ю не звернула особливої уваги, тому що Гризельда часто

говорила, що не хоче вранці снідати, але зазвичай це було тому, що їжі й одному було замало, не те що двом. Перед тим, як піти з дому, Гризельда посадила прабабусю на самому сонечку під вікном, поставила перед нею каструлю з картоплею, миску води і дала хорошого гострого ножики.

- Ти б мені дуже допомогла, бабусю, якби почистила картоплю, - сказала вона.

- Почищу-почищу, - сказала Прабабуся Кеф'ю. - А коли Ебенезер Вільсон проходитиме біля нашого дому, я його покличу, і він поставить каструлю на вогонь.

- Як добре ти мені допомагаєш, - сказала Гризельда. - Я посаджу тобі Белу, щоб тобі не було нудно, і залишу вам два м'ятні льодяники, кожній по одному. Ти дивись, не віддавай Белі обидва!

- Вона така жадібна, вона захоче обидва, - сказала Прабабуся Кеф'ю, поводячи гострими оченятами з Гризельди на Арабелу. - Може, ти залишиш три льодяники, і вона усміхнулася своєю милою жадібною усмішкою.

- Їй стане зле від них, - сказала Гризельда, і хоча їй самій було млосно, вона хоробро приховувала це. Вона посадила Белу на підвіконня, але Бела тут же впала.

- Здається мені, їй вже зле, - сказала Прабабуся Кеф'ю, починаючи шкребти картоплю. - Що ж, я з'їм льодяники сама, аби поберегти її шлунок.

Гризельда потягнулася за книжкою, щоб підкласти Белі під спинку. У прабабусі Кеф'ю було всього дві книжки: Біблія, з якої Гризельда читала по неділях, і ще одна, з якої вона ніколи не читала, тому що книга була старою-престарою, з дивним друком і з поганим правописом. Але вона годилася на те, щоб підкласти під зламану ніжку стільця або, як зараз, зробити підпору для Бели. З книжкою за спиною Бела сиділа на підвіконні, зовсім як жива.

- Ось так краще, - сказала Гризельда, відчуваючи, що її прабабуся не зовсім одна, поки в неї є Бела, з якою можна поговорити. - Прощавай до обіду, бабусю.

Але попрощалися вони на більш довгий термін. Коли Гризельда ледве пройшла мило, щоб зайти за одним з молодших учнів, вона впала прямо на порозі його будинку, де її знайшла мама малюка.

- Божечки мій, Гризельдо Кеф'ю, та ти ж зовсім слаба! - вигукнула мама малюка. - Присягаюся, у тебе тиф!

У Гризельди дійсно виявився тиф, і її непритомну забрали до лікарні. Хвороба її була у важкій та ще й у зворотній формі, і одужувала вона вкрай повільно. Щойно в неї прояснилося в голові, вона запитала:

- А як моя бабуся?

- Та ти не турбуйся за свою прабабусю, - сказала симпатична нянечка, яка доглядала Гризельду, - з нею все гаразд, можеш не сумніватися.

Так, врешті-решт, прабабусю Кеф'ю забрали у притулок для престарілих.